

Prezident İlham Əliyevin Ağdamdan tarixi yaddaş mesajları

I MƏQALƏ

Tarix və Zaman

Böyük Liderlər tarixi Zamanda mənalandıra bilirlər. O mənaların içərisindən tarixi dövr üçün daha əhəmiyyətli olanı müəyyən edirlər. Bununla həm tarixi konkret Zaman kəsimində “yaşadırlar”, həm də onun kollektiv şüurun “yaddaş naxışlarına” çevrilməsinə yön verirlər. Tarix real həyatdan toplumun yaddaşına belə həkk olunur. Liderin sözü tarixin izinə çevrilir. Liderin sözü tarixin izində qalır!

Hər tarixi dönmənin öz yaddaşı var. Milyonların şüuruna hopmuş həqiqətlər millətin tarixi dövrdə gələcəyə baxışının rəmzidir. Bununla cəmiyyət gələcəyin obrazını yaradır və onu əyaniləşdirir. Henri Kissincer yazır ki, bu proses leadersiz mümkün deyildir, çünki onun missiyası etnosun keçmişini dəqiq bilmək əsasında gələcəyə aparmaqla bağlıdır.

Prezident İlham Əliyevin Ağdamdan verdiyi mesajlar müasir Azərbaycan dövləti və cəmiyyətinin tarixi yaddaşının zənginləşməsinin ana xəttini ifadə edirlər. Dövlət başçısı bu dəfə Azərbaycan tarixini və onun bu gün yaddaşlarda həkk olunmasının ümumi mahiyyətini “Zaman ritminə” tam daxil edə bildi. Azərbaycan rəhbərinin mesajlarına qısa da olsa, nəzər salaq.

Xalqın tarixi irsi

Xalqın tarixi irsi onun yaddaşının bünövrəsidir. Əslində tarixi irs olmadan kollektiv yaddaş da olmaz. “Manqurt” yaratmaq niyyətində olanlar fərdlərin yaddaşını pozmaq məqsədi güdmüşlər. Kollektiv miqyasda bu işi daha dəhşətli və mənfur üsullarla etməyə çalışırlar. Xalqın bütövlükdə tarixi irsini məhv etməyə cəhdlər göstərirlər. Əgər alınsa, hədəf seçilmiş xalqın tarixi yaddaşı da “manqurtlaşmış” olur. Prezident İlham Əliyevin Ağdamda ifadə etdiyi aşağıdakı tezis bu baxımdan Azərbaycan xalqının tarixi yaddaşı üçün olduqca önəmlidir. Dövlət başçısı demişdir: “Ermənistan dövləti bu bölgələrdə Azərbaycan xalqının tarixi irsini tamamilə silmək istəyirdi”.

Bu artıq adi müharibə və ya hərbi təcavüz deyildir. Əsl mənası bir qədim xalqın tarixi irsini xüsusi məqsədlə silməyə çalışmaqdan ibarətdir. Burada Azərbaycan liderinin çox incə üsulla, ümumiyyətlə, son 250 ildə Azərbaycan xalqına, azərbaycanlılara və Azərbaycan dövlətçiliyinə qarşı imperialist dairələrin yeritdikləri siyasətin gerçək mənasına keçid vardır. Bunu semantik olaraq “Ermənistan dövləti” ifadəsinin tarixi, siyasi və geosiyasi layihə kimi reallaşmasının xüsusiyyətləri fonunda aydın görə bilərik.

Daha sadə olması üçün bu mühüm tarixi, siyasi, dövləti və geosiyasi məsələni konkret hissələrə bölək.

“Ermənistan ideyası” tarixin “gözündə”

Bu gün hər kəs “Ermənistan var” deyir. Lakin həmin ad Cənubi Qafqazda çıx qısa yaddaşa malikdir. Bu bölgədə “Ermənistan” adlanan dövləti əvvəlcə ideya kimi yaratdılar. Sonra onu təcavüz, deportasiya və işğal yolu ilə aborigen türklərin tarixinə, mədəniyyətinə, demoqrafik strukturuna, yerləşim coğrafiyalarına və toplum kimi identikliklərinə nüfuz etdirdilər. Bunun əyani göstəricisi Qərbi Azərbaycanda, Qarabağda, Şərqi və Qərbi Zəngəzurda, Borçalıda, Cənubi Azərbaycanda qırğınlar, deportasiyalar, soyqırımlar, siyasi-ideoloji təzyiqlər formasında XVII əsrin ikinci yarısından başlayaraq XX əsrin 90-cı illərinə qədər olan müddətdə baş verənlərdir. Burada detallara varmaq imkanı yoxdur.

Qısa onu deyək ki, birinci Səfəvi-Rusiya müharibəsindən başlayaraq uzun müddət müxtəlif bəhanələrlə Azərbaycan torpaqlarına ermənilər köçürülməyə başlandı, müəyyən müddətlərdə mütəşəkkil erməni terroru şəbəkəsi vasitəsi ilə bu proses çoxaspektli amansız zorakı xarakter aldı. Yəni imperialist dairələr ermənilərin əli ilə azərbaycanlı-

ları tarixi torpaqlarından zorakılıqla qovurdular, eyni vəhşiliklə onları ya uyğunsuz bir yerə atırdılar, ya da insanlar fərdi və ya ailə miqyasında Cənubi Qafqazın dördübir yanına dağılırdılar. Bununla Azərbaycan qövmu həm ənənəvi sosial strukturlaşma mühitini itirdi, həm ortaq sosial-psixoloji identiklikləri zərər gördü, həm də tarixi irsinin yox olması təhlükəsi yarandı.

Onun üçün ermənilərin havadarları terrorçuları öyrədirdilər ki, türkləri deportasiya etdiyiniz coğrafiyada qondarma erməni tarixi yaradı. Yəni demoqrafik göstəriciləri dəyişin, yer adlarını erməniləşdirin, müqəddəs sayılan yerləri təhqir edin və ya məhv edin (məsələn, məscid və qəbiristanlıqları), mədəniyyət abidələrini yerlə-yeksan edin, toponimləri tamamilə dəyişin və s. Vurğulanan dəyərlərin hamısı xalqın tarixi irsinə aiddir.

“Sovet həmrəyliyi” və “Ermənistan” ideyası

Artıq I Dünya müharibəsinin sonuna Qərbi Azərbaycan torpaqlarının bir hissəsini işğal etmək və ora erməniləri köçürməklə süni erməni dövləti tarixinin ilk sətrilərini yazmışdılar. Bu proses 1920-ci ildə “Ermənistan Respublikası” ideyasının “Ermənistan SSR” proyektinə transformasiya olunması ilə yeni tarixi, siyasi, geosiyasi və ideoloji məzmun almağa başladı. Onun bir neçə əlaməti vardı.

Birincisi, ermənilərin havadarları artıq “Ermənistan”ı ideya kimi bəşəriyyətin şüuruna zorla “pərçimləmişdilər”, hətta onun coğrafi obrazını yaratmışdılar. Bu qondarma ölkə tarixən azərbaycanlılara məxsus olan Qərbi Azərbaycən ərazisində yaradılırdı. Bu zaman, ümumiyyətlə, “Qərbi Azərbaycan” ifadəsi coğrafi, sosial, siyasi, geosiyasi və tarixi-mədəni aspektlərdə yaddaşlardan silinirdi, onun adı heç çəkilmirdi. Rəsmi sənədlərdə əks olunmurdu.

Bununla tarixi realıq olan “Qərbi Azərbaycan”ı “Ermənistan” ideyası ilə süni şəkildə əvəz etdilər. Tarixi irsimizə vurulan ən böyük zərbə bu məqamla bağlıdır. Ulu öndər Heydər Əliyev daim bu məqamı xüsusi vurğulamışdır. Prezident İlham Əliyev də onu həmişə ayrıca ifadə edir.

İkincisi, xalqların həmrəyliyindən və bərabərliyindən dəm vuran sovetlər nəinki bu ədalətsiz prosesin qarşısını aldı, hətta onu daha amansız müstəviyə transfer etdi. Onlar “sovet həmrəyliyi” adı altında Azərbaycan xalqının tarixi irsini məhv etməkdə davam etdilər. Artıq 1929-cu ilə Ermənistanın ölkə kimi ərazisi 9 min kvadratkilometrdən 29 min kvadratkilometrə qədər şişirdilmişdi. Bununla da SSRİ Ermənistanı tam olaraq dövlət səviyyəsinə qaldırdı və ədəbiyyatda, rəsmi sənədlərdə, beynəlxalq təşkilatların siyasi leksikonunda və sənədlərində “Qərbi Azərbaycan” termini tam silindi (əvvəldə də yox idi, lakin XIX əsrin sonlarında məhdud sayda rus tarixçisi ermənilərin bu regionda heç zaman mövcud olmadığı haqqında yazmışdılar).

Nümunə kimi Millətlər Liqası və BMT-nin qaçqınlarla bağlı qəbul etdikləri qətnamələri göstərə bilərik. Bu təşkilatların heç biri nə “Qərbi Azərbaycan” terminindən istifadə etmişdir, nə də qaçqın kimi həmin ərazidən deportasiya olunmuş soydaşlarımızın adını tutmuşdur. Bir sənəddə belə yoxdur! Tarixi irsin beynəlxalq miqyasda rəsmi silinməsi cəhdi, bax, budur!

Deməli, artıq II Dünya müharibəsi ərəfəsində, faktiki olaraq, Qərbi Azərbaycan bölgəmizin ərazisi hesabına Qərb və Rusiya qondarma və saxta “Ermənistan” ideyası “Ermənistan dövləti” ideyasına transformasiya edilmişdi. Bunun bədəlini isə Azərbaycan xalqı və dövlətçiliyi ödəmişdi – siyasi, mədəni, tarixi, mənəvi, demoqrafik irsimizə qarşı ciddi zərbələr vurulmuşdu və hətta onu tarixin səhnəsindən tamamilə silmək istəhləri meydana gəlmişdi. Ancaq bir reallığı nəzərə almamışdılar.

Heydər Əliyevin liderlik dahiliyi və siyasi iradəsi

Ulu öndər SSRİ dönməsində yeganə şəxsiyyət idi ki, həm sovetə daxil olan bir

respublikaya rəsmi rəhbərlik etmişdir, həm də kimsəyə hiss etdirmədən xalqın lideri olmuşdur. SSRİ üçün respublika miqyasında kommunist partiyasına rəhbərlik etməklə xalqın milli mövqeli lideri olmaq mümkün deyildi. Lakin Heydər Əliyev bu mümkün olmayanı bacardı. Ulu öndər Azərbaycan SSR-i faktiki məhv olmaqdan, şovinst dairələrin tələlərindən xilas etdi və Azərbaycan yaşamaqda davam etdi!

1969-cu ildə Heydər Əliyev Azərbaycan SSR-ə rəhbər təyin olunanda respublika çətin vəziyyətdə idi. Onun ərazilərini hektar-hektar müxtəlif bəhanələrlə ermənilərə peşkəş edirdilər. Müxtəlif təzyiqlər üsulları ilə iqtisadiyyatını, coğrafiyasını, demoqrafiyasını, mədəniyyətini dağıdırdılar. Belə təəssürat yaratmağa çalışırdılar ki, Azərbaycan ayrıca ölkə, cəmiyyət, mədəniyyət və iqtisadi məkan kimi mövcud ola bilməz. Ona görə də onun ərazisini başqaları arasında bölmək lazımdır.

Məhz bu prosesin qarşısını Heydər Əliyev həyata keçirdiyi sosial-iqtisadi, mədəni, elmi, təhsil və s. tədbirləri ilə qətiyyətlə aldı. Ermənilərin ərazi istəmək istəhləri batdı, Kremlin bu istiqamətdə planları baş tutmadı. Bununla da XX əsrin 70-ci illərdən başlayaraq Azərbaycanın tarixi irsinin məhv edilməsi planları ciddi zərbələr aldı. Lakin təcrübə göstərdi ki, düşmən daha hiyləgər və gizli yol seçmişdir. Yəni 1990-cı illərə ermənilərin havadarları yeni planlarını hazırlamışdılar. Bu planda SSRİ-dən sonra Azərbaycanı, ümumiyyətlə, dövlət kimi yox etmək aspekti də mövcud imiş.

1989-cu ildə başlayan yeni şiddət

Bu barədə ulu öndər Heydər Əliyevin çoxlu sayda fikirləri vardır. Prezident İlham Əliyev də dəfələrlə onu ifadə etmişdir. Ağdamda da həmin fikir konkret deyilmişdir: “Mən 17 il ərzində ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrləri ilə təmasda olmuşam, onlarla çoxsaylı görüşlər keçirmişəm. Hər dəfə görüşəndə illər keçdikcə, gördüm ki, bunların məqsədi məsələni həll etmək, işğala son qoymaq, BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələrinin icrasına nail olmaq yox, işğalı əbədi etmək idi. Sanki danışıqlar masasında bir tərəfdə Ermənistan və Minsk qrupunun həmsədrləri, digər tərəfdə isə Azərbaycan idi”.

ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrləri ABŞ, Fransa və Rusiya idi! Məhz bu dövlətlər yüz illərlə Azərbaycan torpaqlarının ermənilər tərəfindən işğal edilməsinə ciddi dəstəklər vermişlər və faktiki olaraq, Qərbi Azərbaycənı siyasi leksikondan silmək üçün canfəşanlıq göstərmişlər. Hər üç imperiya xislətli dövlətin bir sıra yaradıcı alim vətəndaşları həqiqəti desələr də, onlara qətiyyənlə fikir verməmişlər. Deməli, söhbət dərin dövlət siyasətindən gedir.

Azərbaycan Prezidenti Ağdamda məhz bu məqamı məharətlə vurğulamışdır. Müstəqillik illərində həmin dövlətlərin ATƏT-in Minsk qrupundakı fəaliyyəti onu təsdiqləyir ki, əsrlərdən gələn və anti-Azərbaycan xarakterdə olan siyasətlərini davam etdirməyə cəhdlər göstərmişlər. Onun əlamətlərindən biri də Azərbaycanın tarixi irsinə böyük qəsdlərdən ibarətdir.

Çünki faktıdır ki, ermənilər 1989-cu ildən başlayaraq Qarabağda və Şərqi Zəngəzurda işğal etdikləri ərazilərdə tarixdə misli görünməmiş dağıdıcılıq etmişlər. Onlar sadəcə Azərbaycan ərazisini havadarlarının çox böyük hərbi dəstəyi ilə zəbt etməmişlər, həm də mədəniyyətimizə, dini dəyərlərimizə, coğrafiyamıza, mənəvi-əxlaqi dəyərlərə böyük ziyan vurmuşlar. Bu aspektdə onlar yüzillərdir apardıqları tarixi irsi dağıtmaq xəttini sadəcə yeni tarixi mərhələdə davam etdirmişlər. Buna görə də Azərbaycan Prezidentinin yuxarıda gətirdiyimiz fikri həm keçmiş, həm də gələcəyi əhatə edən strateji mövqedir. O baxımdan ki, tezisdə ifadə edilən “Ermənistan dövləti”, “bu bölgələr” və “Azərbaycan xalqının tarixi irsi” keçmişdən gələrək bu gün xüsusi siyasi və geosiyasi məzmun alan ifadələrdir. Onlar daha geniş anlama malikdirlər. Faktiki olaraq, Azərbaycan dövlətçiliyinə qarşı davamlı olaraq aparılan siyasətin başlıca məqamlarını ifadə edirlər.

Bütün bunların əsasında Prezident İlham Əliyevin Ağdamdakı görüşündə çıxışı zamanı apardığı iki ümumiləşdirmə çox əhəmiyyətlidir. Dövlət başçısı demişdir:

- Bizi işğalla barışdırmaq böyük dövlətlərin əsas vəzifəsi idi;
- Ermənistan-Azərbaycan müharibəsi zamanı və müharibədən sonra atəşkəs dövründə beynəlxalq təşkilatlar düzgün qərar qəbul etsələr də, bu qərarların icrası üçün bir addım belə atmayıblar. Bax, bu təşkilatların, böyük dövlətlərin riyakarlığı, necə deyirlər, özünü burada bariz şəkildə göstərir.

(ardı var)

Füzuli QURBANOV,
XQ-nin analitiki,
fəlsəfə elmləri doktoru